

Ο δεσμός του «δημόσιου γιατρού» στην αρχαιότητα

Στέφανος Μαλούτας

Χειρουργός Οφθαλμίατρος, Αναπληρωτής Διευθυντής ΕΣΥ,
Α' Οφθαλμολογική Κλινική Α.Π.Θ., Νοσοκομείο ΑΧΕΠΑ
Γ.Ν.Θ. «Γ. ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ»

Εισαγωγή

Στην πρώτη αρχαιότητα η Ιατρική κατατασσόταν στις λεγόμενες «χειρωνακτικές» τέχνες. Κάθε τέχνη από τον Όμηρο μέχρι τον Ηρόδοτο είχε την έννοια της ειδικότερης επαγγελματικής γνώσης, που, ειδικά για την ιατρική, μεταδιδόταν με προφορική και πρακτική καθοδήγηση από τον πατέρα στον γιο και σε μαθητευόμενους από συγγενικές οικογένειες. Ο αρχαίος θεραπευτής ασκούσε την ιατρική εμπειρικά με δεισιδαιμονία και προκατάληψη περιπλανώμενος από τόπο σε τόπο. Έτσι το ιατρικό επάγγελμα ήταν η τέχνη ενός «περιοδευόντος θεραπευτή», ο οποίος μετακινούνταν συχνά επιλέγοντας κάθε φορά την πόλη ή τον ηγεμόνα που θα του εξασφάλιζε τις υψηλότερες απολαβές και τα μεγαλύτερα προνόμια. Η ιατρική τέχνη όμως δεν συγκρινόταν από κοινωνική άποψη με την τέχνη ενός άλλου γυρολόγου. Ο φόβος της αρρώστιας και η ελπίδα για την ίασή της προκαλούσε τον θαυμασμό για τον περιοδευόντα γιατρό. Η φήμη που τον έκανε να ξεχωρίζει μεταξύ των συναδέλφων του στηριζόταν στις εμπειρικές θεραπευτικές του ικανότητες και στα αποτελέσματα που είχε να επιδείξει¹.

Από τον 6^ο π.Χ. αιώνα μαζί με την αρχαιότερη θρησκευτικο-μαγική ιατρική, που θέλει τη θεραπεία κάθε αρρώστιας να βρίσκεται στα χέρια των θεών, κάνει την εμφάνισή της μια άλλη ιατρική. Είναι μια ιατρική, που με τη συμβολή Ιώνων και Πυθαγορείων φιλοσόφων, βασίζεται στις παρατηρήσεις, στην εμπειρία και στη λογική του ανθρώπινου νου. Η επιστημονική ιατρική θα πάρει σάρκα και οστά με το έργο του μεγάλου γιατρού της κλασικής αρχαιότητας, του Ιπποκράτη του Κώου, που έζησε στο τέλος του 5^{ου} και στις αρχές του 4^{ου} αιώνα π.Χ. Στα συγγράμματα του Ιπποκράτη και ορισμένων άλλων προγενεστέρων ή μεταγενεστέρων απ' αυτόν γιατρών που απαρ-

τίζουν τη λεγόμενη «Ιπποκρατική Συλλογή», αποδίδονται σήμερα το θεωρητικό υπόβαθρο και πολλές σπουδαίες αρχές της σύγχρονης ιατρικής επιστήμης².

Αντίθετα με την εξέλιξη της αρχαίας ιατρικής, οι απαιτήσεις και τα όρια άσκησης της παρέμεναν στάσιμα και μη επακριβώς καθορισμένα τόσο από κοινωνική όσο και από επαγγελματική άποψη³. Παρά τα ακαθόριστα σύνορα της ιατρικής και την παγιωμένη αντίληψη των αρχαίων Ελλήνων να επιλέγουν μόνοι τους τον γιατρό ή κάποιο εμπειρικό θεραπευτή, αναπτύχθηκε σε ορισμένες πόλεις η αντίληψη ότι η υγεία αποτελεί κοινωνικό αγαθό. Η πολιτική τοποθέτηση ότι είναι υποχρέωση της πολιτείας να καλύπτει τη δαπάνη της διάγνωσης και θεραπείας των αρρώστων πολιτών οδήγησε στην ανάπτυξη και στη διαχρονική εξέλιξη του θεσμού του «δημόσιου γιατρού»⁴.

Η αρχαία κοινωνική πρόνοια για την υγεία

Η κοινωνική πρόνοια για την υγεία είχε αφηθεί από την αρχαία ελληνική πολιτεία στο βαθύτατο θρησκευτικό συναίσθημα των ικετών ασθενών οι οποίοι συνέρρεαν στα ιερά του Ασκληπιού⁵. Μαζί με τα τελετουργικά τους καθήκοντα προς τον θεό της υγείας, οι ασθενείς προσκυνητές υποβάλλονταν σε θεραπευτική εγκοίμηση στο *Αβατον* του ναού. Εκεί ο θεός μέσω του ονείρου που έστελνε ή των ιερέων του, οι οποίοι εκτελούσαν και ιατρικές πράξεις, είτε χάριζε στους ασθενείς τη θεραπεία είτε τους έδινε έναν θεραπευτικό χρησμό⁶.

Η αντίληψη των αρχαίων Ελλήνων για μια αμιγώς ασκούμενη ιδιωτική ιατρική άρχισε να αλλάζει από τον 6^ο π.Χ. αιώνα, όταν οι ελληνικές πόλεις-κράτη άρχισαν να αναγνωρίζουν την πρόνοια για την υγεία των πολιτών ως κοινωνική υποχρέωση. Καθώς αυξάνονταν το μέγεθος και ο

πλούτος των πόλεων τα ζητήματα υγείας και η φροντίδα των ασθενών δεν έπρεπε να αποτελούν μόνο ιδιωτική πρωτοβουλία αλλά ευθύνη του δήμου. Έτσι παρά τις επιφυλάξεις των αρχαίων Ελλήνων απέναντι στις ρυθμίσεις της πόλης των, που τις έβλεπαν ως επεμβάσεις και υπερβάσεις, άρχισε να αναπτύσσεται και να καθιερώνεται σταδιακά ο θεσμός και το κοινωνικό αξίωμα του «δημόσιου γιατρού».

Η πρόσκληση των γιατρών

Οι μικρές πόλεις και πολύ περισσότερο οι οικισμοί της υπαίθρου είχαν μεγάλη δυσκολία να βρουν έναν εγνωσμένης αξίας περιοδεύοντα γιατρό, που θα τον έπειθαν έναντι κάποιας αμοιβής σε χρήματα ή σε αγροτικό είδος να εγκατασταθεί και να ανοίξει το ιατρείο του στον τόπο τους. Αντίθετα οι μητροπόλεις και οι μεγάλες πόλεις των αποικιών μπορούσαν να δεσμεύσουν έναν φημισμένο γιατρό για μεγάλο χρονικό διάστημα, ώστε να φροντίζει για την υγειονομική κάλυψη των πολιτών. Το δέλεαρ για την προσέλκυση ενός τέτοιου γιατρού που θα προσέφερε τις υπηρεσίες ως υπάλληλος της πολιτείας ήταν φυσικά η υψηλή χρηματική αμοιβή και διάφορα προνόμια. Σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης, όπου κάποια μολυσματική ασθένεια προσέβαλλε μεγάλο τμήμα του πληθυσμού (επιδημία = επί του δήμου), καλούνταν κάποιος διάσημος γιατρός για να συνδράμει στην αντιμετώπιση και αναχαίτισή της. Στον λοιμό των Αθηνών που άρχισε το 430 π.Χ. κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου, λέγεται ότι κλήθηκε από τον δήμο των Αθηναίων ο Ιπποκράτης για να τους συμβουλέψει για τα δημόσια υγειονομικά μέτρα που έπρεπε να πάρουν, ώστε να σταματήσει η εξάπλωση της φοβερής επιδημίας⁷.

Οι πόλεις που παρείχαν το κοινωνικό αξίωμα του «δημόσιου γιατρού» δεν προσλάμβαναν οποιονδήποτε ήταν διαθέσιμος αλλά έναν γιατρό που διέθετε υψηλά επιστημονικά προσόντα, ικανότητα θεραπευτική και εντιμότητα. Και επειδή στην αρχαία εποχή δεν είχαν εφευρεθεί πτυχία, πιστοποιητικά αξιοσύνης και βιογραφικά σημειώματα, η συστατική επιστολή που θα προέτρεπε τους δήμους των πόλεων να προσλάβουν κάποιον για τη θέση του δημόσιου γιατρού, ήταν η φήμη του, η οποία προπορευόταν της έμπρακτης απόδειξης της αξίας του. Επίσης για να εξακριβώσουν τα προσόντα και την επιμέλεια του γιατρού ρωτούσαν τους δασκάλους του. Έτσι η φημισμένη για τα νομικά της κείμενα⁸ πόλη της Γόρτυνας στην

Κρήτη για να μην αφήσει στην τύχη το ποιος γιατρός θα ασκούσε το δημόσιο λειτούργημά του, στράφηκε στο Ασκληπιείο της Κω με την παράκληση να μεσολαβήσει και να υποδείξει τον κατάλληλο άνθρωπο για τη θέση. Το Ασκληπιείο υπέδειξε κάποιο γιατρό ονόματι Ερμία από την Κω, ο οποίος ανταποκρίθηκε πρόθυμα στην «προκήρυξη» των Γορτυνίων και εργάστηκε στην πόλη τους για 5 χρόνια. Η ικανοποίηση των κατοίκων ήταν τόσο μεγάλη που τίμησαν τον Ερμία με μια επιγραφή. Στην αρχαία Ελλάδα ήταν συνηθισμένες οι τιμητικές επιγραφές για τους γιατρούς που προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στην πόλη, όπως έκαναν οι κάτοικοι της Τήνου τον 2^ο αιώνα π.Χ. για τον γιατρό Απολλώνιο τον Μιλήσιο⁹.

Ο διορισμός του Δημοκλήδη ως «δημόσιου γιατρού» στην Αίγινα αποτελεί ίσως την πρωιμότερη μαρτυρία γι' αυτό τον θεσμό. Ο Δημοκλήδης από τον Κρότωνα της Ιταλίας ήταν φημισμένος γιατρός που έζησε στο μεταίχμιο του 6^{ου} προς τον 5^ο αιώνα π.Χ. Όπως αναφέρει ο Ηρόδοτος στην Ιστορία του¹⁰, ο Δημοκλήδης εκπαιδεύτηκε στον Κρότωνα από τον ιδιόρρυθμο γιατρό πατέρα του Καλλιφώντη, Κνίδιο στην καταγωγή. Κάποια στιγμή ο Δημοκλήδης εγκατέλειψε την Ιταλία «ασκευής... και έχων ουδέν των όσα περί την τέχνην εστί εργαλῆια» και εγκαταστάθηκε στην Αίγινα. Οι πολίτες του νησιού εκτιμώντας τις ιατρικές του υπηρεσίες, του προσέφεραν για τη θέση του «δημόσιου γιατρού» ετήσια αμοιβή ενός τάλαντου (60 μνας ή 6.000 δραχμές). Δύο χρόνια αργότερα η ανταγωνίστρια με την Αίγινα πόλη της Αθήνας διεκδίκησε τον Δημοκλήδη για το αξίωμα του «δημόσιου γιατρού» προσφέροντας περισσότερα χρήματα, 100 μνας. Τους Αθηναίους ξεπέρασε τον επόμενο χρόνο ο τύραννος της Σάμου Πολυκράτης, που πρόσφερε δύο τάλαντα. Στη Σάμο ο Δημοκλήδης έδρασε ως προσωπικός γιατρός στην αυλή του τυράννου για να καταλήξει μετά τη δολοφονία του τελευταίου αιχμάλωτος στα Σούσα. Εκεί πρόσφερε αναγκαστικά τις υγειονομικές του υπηρεσίες προσωπικά στον βασιλιά των Περσών Δαρείο και στη σύζυγό του Άτοσσα, την οποία θεράπευσε από ένα χρόνιο έλκος του μαστού.

Οι απολαβές των «δημοσίων γιατρών»

Η πρόνοια των πόλεων να προσελκύσουν φημισμένους γιατρούς οδήγησε κατ' ανάγκη στην προσφορά υψηλών απολαβών και διαφόρων προνομίων. Παρ' όλο τον μισθό του, όμως, και ό-

πως δείχνουν αρκετές ιστορικές μαρτυρίες, ο δημόσιος γιατρός δεν είχε την υποχρέωση να θεραπεύει πάντα δωρεάν τους κατοίκους της πόλης, η οποία τον είχε διορίσει¹¹. Τα χρήματα για τον μισθό του γιατρού δεν προέρχονταν πάντα από το ταμείο της πόλης αλλά και από ιδιώτες χορηγούς. Στις μεγάλες θρησκευτικές εορτές των αρχαίων ελληνικών πόλεων, όπου συνέρρεαν πλήθη ανθρώπων, δημιουργούνταν η άμεση ανάγκη της υγειονομικής φροντίδας. Η πληρωμή του ή των γιατρών, που θα προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στο κοινό καθ' όλη τη διάρκεια των εορτών και των συνοδών αγώνων, καλυπτόταν από κάποιο χορηγό, που πιθανώς να είχε αναλάβει και άλλες οικονομικές υποχρεώσεις. Έτσι σε μια επιγραφή βλέπουμε να τιμάται ένας εύπορος χορηγός πολίτης από την Πάρο που είχε αναλάβει τα έξοδα κάποιου γιατρού, ο οποίος είχε διοριστεί ειδικά για τη γιορτή των Παναθηναίων¹².

Υπήρχαν όμως και περιπτώσεις, που τα ιατρικά έξοδα ενός «δημόσιου γιατρού» επιμερίζονταν στους πολίτες μ' έναν έκτακτο φόρο, το *ιατρικόν*. Στην ελληνιστική Αίγυπτο οι Πτολεμαίοι είχαν καθορίσει ο ιατρικός φόρος να πληρώνεται σε αγροτικά προϊόντα. Το πιο συνηθισμένο ήταν μια ποσότητα σιταριού, η οποία περισυλλεγόταν και αποθηκευόταν από τους αγρότες για να παραδοθεί κατευθείαν στον γιατρό¹³. Σε περίπτωση καθυστέρησης της πληρωμής έπρεπε να καταβληθεί στον γιατρό μια επιπλέον ποσότητα σίτου ως πρόστιμο.

Η αδυναμία αρκετών πόλεων να καλύψουν τα οικονομικά βάρη μιας κοινωνικής πολιτικής για την υγεία προετοίμασε το έδαφος για να δημιουργηθούν οι *έρανοι*, δηλαδή σωματεία προσώπων με κοινά συμφέροντα, που συγκέντρωναν χρήματα για διάφορους σκοπούς¹⁴. Τα μέλη των σωματείων, οι *ερανισταί*, συνεισέφεραν χρήματα τα οποία συγκεντρώνονταν σε ένα κοινό ταμείο απ' όπου πληρώνονταν και τα νοσήλια. Οι *έρανοι* αυτοί μπορούν ως έναν βαθμό να θεωρηθούν οι μακρινοί πρόδρομοι των σημερινών ασφαλιστικών εταιρειών, που εκτός των άλλων παρέχουν και ιατρική κάλυψη.

Η αμοιβή που έδινε η πολιτεία στους «δημόσιους γιατρούς» αρκετές φορές συνοδευόταν και από άλλες παροχές ή προνόμια. Τους παραχωρούσαν σπίτι και κτήματα, τους έκαναν επίτιμους δημότες και τους εξομοίωναν στα δικαιώματα με τους γηγενείς πολίτες της πόλης, στην

οποία είχαν εγκατασταθεί. Παράλληλα οι «δημόσιοι γιατροί» απαλλάσσονταν από την υποχρέωση να εκλέγονται σε αξιώματα-λειτουργίες, οι οποίες συνήθως συνδέονταν με μεγάλες οικονομικές και προσωπικές επιβαρύνσεις.

Η εξέλιξη του θεσμού

Στα τέλη του 3^{ου} αιώνα π.Χ. εμφανίζεται στις επιγραφές της ελληνιστικής Ανατολής ένας άλλος χαρακτηρισμός, εκείνος του «αρχιάτρου», εκεί όπου πρωτίτερα διάβαζε κανείς το αξίωμα του «δημόσιου γιατρού». Οι αρχίατροι ήταν κατά βάση οι προσωπικοί γιατροί των ηγεμόνων των ελληνιστικών κρατών και κυρίως των Σελευκιδών. Ο Απολλοφάνης ήταν αρχίατρος του βασιλιά Αντίοχου Γ' (223-190 π.Χ.), ο Κρατερός του Αντίοχου Θ' (115-95 π.Χ.) και ο Ασκληπιάδης του Μιθριδάτη ΣΤ' (101-63 π.Χ.). Ο Μιθριδάτης, βασιλιάς του Πόντου, πειραματιζόμενος μαζί με τον γιατρό του είχε αποκτήσει ανοσία στα δηλητήρια, επειδή προκαλούσε εθισμό στον οργανισμό του (μιθριδατισμός), καθώς λάμβανε επί χρόνια συστηματικά διάφορες τοξικές ουσίες.

Η εξέλιξη του θεσμού του «δημοσίου γιατρού» των ελληνικών πόλεων αρχίζει κατά την αυτοκρατορική ρωμαϊκή εποχή¹⁵. Οι αρχίατροι αποτελούν ξεχωριστή κοινωνική τάξη και γίνονται φορείς δημοσίων λειτουργημάτων. Αρχικά τον τίτλο του αρχιάτρου έφεραν οι γιατροί της αυτοκρατορικής αυλής (*archiatri palatini*), οι γιατροί των δημοσίων γυμναστηρίων και Εστιάδων, οι γιατροί των μονομάχων και τέλος εκείνοι που παρίσταντο στις θηριομαχίες.

Οι προσωπικοί αρχίατροι των αυτοκρατόρων ζούσαν σ' έναν χώρο εξουσίας και πολιτικής επιρροής με ένταση και αγωνία, κάπου ανάμεσα στη χλιδή, τη δόξα και τον κίνδυνο¹⁶. Μια λανθασμένη θεραπεία ή μια υποψία σε συμμετοχή τους σε συνωμοσία μπορούσε να κοστίζει την ίδια τους τη ζωή. Ένα τέτοιο παράδειγμα ήταν ο Γάιος Στερτίνιος Ξενοφών, Έλληνας από την Κω με εκρωμαϊσμένο όνομα, που υπήρξε ο προσωπικός αρχίατρος του αυτοκράτορα Κλαυδίου (41-54 μ.Χ.). Ο Κλαύδιος με την πολιτική του να δίνει πρωτοβουλίες σε άξιους ανθρώπους ανεξάρτητα αν ήταν Ρωμαίοι ή όχι¹⁷ ανέθεσε στον Ξενοφώντα τη φροντίδα αρκετών ελληνικών υποθέσεων. Ο Ξενοφών άδραξε την ευκαιρία και λόγω της θέσης του άσκησε πολιτική δράση στον χώρο της υγείας. Πιστοποίησε την ασυλία των ελ-

ληνικών ιερών, εξασφάλισε φορολογική ατέλεια στο Ασκληπιείο της Κω απ' όπου και καταγόταν και χρηματοδότησε την ανοικοδόμηση του γκρεμισμένου ναού και της βιβλιοθήκης για τη φύλαξη των ιατρικών παπύρων. Όταν όμως δολοφονήθηκε ο Κλαύδιος, ο Ξενοφώντας κατηγορήθηκε ότι συμμετείχε στη συνομωσία και ότι ήταν εκείνος που χορήγησε το δηλητήριο στον αυτοκράτορα σαν γιατρικό, παρακινούμενος από την αυτοκράτειρα Αγριππίνα τη νεότερη.

Μπορεί ο Ιούλιος Καίσαρας (100-44 π.Χ.) να ήταν εκείνος που χορήγησε στους Έλληνες γιατρούς τον τίτλο του Ρωμαίου πολίτη, τα μεγάλα προνόμιά τους όμως δόθηκαν κατά την εποχή των αυτοκρατόρων Βεσπασιανού (69-79 μ.Χ.), Τραϊανού (98-117 μ.Χ.) και Αδριανού (117-138 μ.Χ.). Τέτοια προνόμια ήταν η απαλλαγή από δύσκολες δημόσιες υπηρεσίες, ελαφρύνσεις ή απαλλαγή από φόρους και εξαίρεση από τη στρατιωτική θητεία. Το πιο σπουδαίο όμως ήταν το δικαίωμα που παραχωρήθηκε στους «δημόσιους αρχιάτρους» να συγκροτούν επαγγελματικούς συλλόγους γνωστούς ως *collegia medicorum*. Οι γιατροί του collegium της αρχαίας Ρώμης που τιμούσε ως προστάτιδά του τη θεά Μινέρβα (ταυτιζόταν με την Αθηνά), μπορούσαν να συνεργάζονται με διάφορα ιερά για λατρευτικούς και θεραπευτικούς σκοπούς.

Η αντίδραση για τα υπερβολικά μεγάλα προνόμια των γιατρών δεν άργησε να ξεσπάσει. Η δυσαρέσκεια των φτωχών πολιτών και του όχλου της Ρώμης που διαμαρτύρονταν ότι τους καταλόγιζαν τα οικονομικά φορτία των απαλασσόμενων από τους φόρους γιατρών, ανάγκασε τον αυτοκράτορα Αντωνίνο τον Πίο (138-161 μ.Χ.) να πάρει τα εξής μέτρα: Οι δημόσιοι γιατροί των διαφόρων κοινοτήτων θα είχαν πλέον την υποχρέωση να θεραπεύουν αμισθί τους φτωχούς της Ρώμης και των άλλων πόλεων. Οι γιατροί που μισθοδοτούνταν από το δημόσιο ταμείο έλαβαν τον τίτλο *archiatri populares*, δηλαδή αρχιάτροι του λαού. Για να αναχαιτίσει τη μετανάστευση των γιατρών στις μεγάλες πόλεις της αυτοκρατορίας ο Αντωνίνος περιόρισε τον αριθμό των δημοσίων αρχιάτρων που διορίζονταν στις πόλεις. Για τις μεγάλες μητροπόλεις καθόρισε δέκα αρχιάτρους, για τις μεσαίες επτά και για τις μικρές πέντε¹⁸.

Στους πρώτους αιώνες της βυζαντινής αυτοκρατορίας οι αρχιάτροι της αυλής στην Κωνστα-

ντινούπολη προσαγορεύονταν στη λατινική γλώσσα ως αξιότιμοι (*spectabiles*) ή εξοχότατοι (*perfectissimi*). Στο νομοθετικό έργο του Ιουστινιανού στο οποίο συγκεντρώθηκε όλο το παραδεδομένο ρωμαϊκό δίκαιο θίγονταν γενικά υγειονομικά θέματα και οικονομικά ζητήματα, που αφορούσαν την τάξη των γιατρών. Μέσα στις ρυθμίσεις ήταν η κατάργηση του μισθού των αρχιάτρων από το δημόσιο ταμείο και η νομική διευθέτηση του τρόπου είσπραξης της αμοιβής τους. Προς το τέλος της βυζαντινής εποχής ο χαρακτηρισμός «ακτουάριος» αντικατέστησε τον ρωμαϊκό τίτλο του αρχιάτρου της αυτοκρατορικής αυλής.

Σταδιακά με το πέρασμα των αιώνων ο τίτλος του «δημόσιου αρχιάτρου» ατόνησε τουλάχιστον ως προς την ανεύρεσή του στις γραπτές πηγές για να διασωθεί μόλις το 1136 μ.Χ. στο «τυπικόν» της Μονής του Παντοκράτορα στην Κωνσταντινούπολη¹⁹. Εκείνη τη χρονιά ο αυτοκράτορας Ιωάννης Β' Κομνηνός και η σύζυγός του Άννα θεμελίωσαν το γνωστότερο αυτοκρατορικό ίδρυμα περίθαλψης ασθενών. Στο ιδρυτικό έγγραφο καθορίζονταν επακριβώς η οργάνωση και λειτουργία του ιδρύματος με χαρακτήρα «νοσοκομείου»²⁰, το οποίο περιελάμβανε διάφορα υγειονομικά τμήματα, όπως παθολογικό και χειρουργικό με επαρκέστατο βοηθητικό και ιατρικό προσωπικό στο οποίο συμπεριλαμβάνονταν και δύο αρχιάτροι.

Επίλογος

Από τη μικρή αυτή ιστορική διαδρομή παρατηρούμε ότι ο θεσμός του «δημόσιου γιατρού» στην αρχαιότητα άρχισε να εφαρμόζεται σε ορισμένες ελληνικές πόλεις κατά τον 6^ο αιώνα π.Χ. Τότε για πρώτη φορά η πρόνοια για την υγεία των πολιτών αντιμετωπίστηκε ως κοινωνικό αγαθό και όχι ως αμιγώς ιδιωτικό ζήτημα. Οι αρχαίοι δήμοι προσπαθούσαν να δεσμεύσουν για τις πόλεις τους για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα περιζήτητους γιατρούς με καλές αμοιβές, ενώ οι τύραννοι πολλές φορές με υπέρογκες. Οι αμοιβές όχι σπάνια συνοδεύονταν και από άλλες παροχές ή προνόμια. Κατά την ελληνιστική εποχή εμφανίζονται οι αρχιάτροι, που είναι οι προσωπικοί γιατροί των βασιλιάδων των ελληνιστικών κρατών. Οι αυλικοί αρχιάτροι και εκείνοι του λαού γίνονται φορείς δημοσίων λειτουργημάτων και διαδέχονται τους παλιούς «δημόσιους γιατρούς» κυρίως κατά την αυτοκρατορική ρωμαϊκή εποχή. Αποτελούν κατά κάποιο τρόπο μια ξεχω-

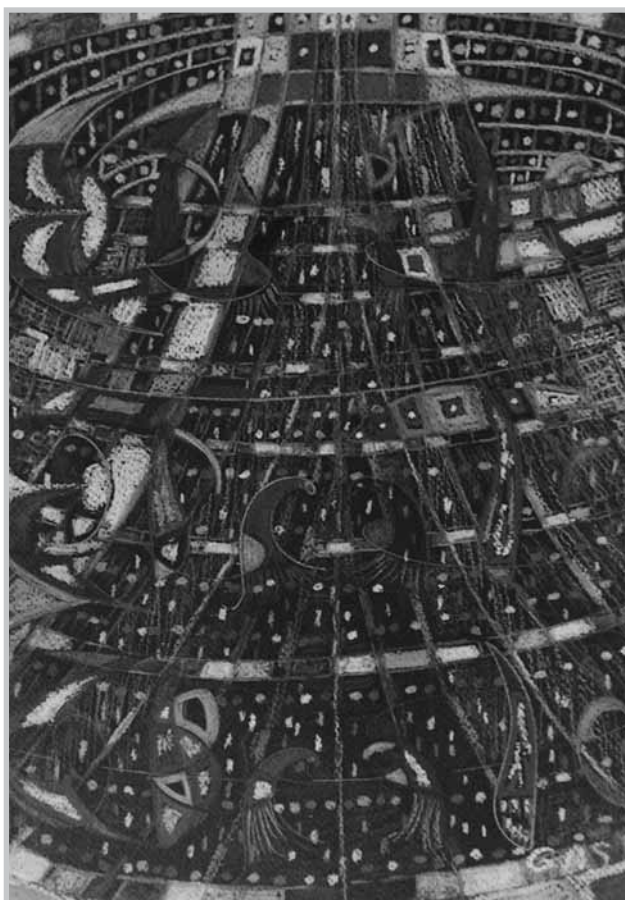

ριστή κοινωνική τάξη με ιδιαίτερα προνόμια, που προκαλούσαν αντιδράσεις. Οι αρχίατροι επιβίωσαν στην αυλή των πρώτων βυζαντινών αυτοκρατόρων αλλά σταδιακά έπαψαν να αποτελούν διακριτούς φορείς λειτουργημάτων και προνομίων και τελικά ενσωματώθηκαν με τους υπόλοιπους γιατρούς.

Βιβλιογραφία

1. Pollak A. Η Ιατρική στην Αρχαιότητα. Μετάφραση Αιμ. Μαυρουδής, Εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 2005.
2. Edelstein E. Ludwig. Ancient Medicine, Baltimore, The John Hopkins Press, 1967.
3. Krug A. Αρχαία Ιατρική. Επιστημονική και θρησκευτική ιατρική στην αρχαιότητα. Εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1997.
4. Cohn-Haft L. The public physician of ancient Greece. Smith Coll, Studies in Ancient History, 42, 1966.
5. Καββαδίας Π. Το ιερόν του Ασκληπιού εν Επιδαύρω, Αθήνα 1900.
6. Αραβαντινός Α.Π. Ασκληπιός και Ασκληπιεία, Λειψία 1907, αναστατική έκδοση 2001.
7. Λυπουρλής Δ. Ιπποκράτης, Ιατρική δεοντολογία, Νοσολογία. Σειρά αρχαίοι συγγραφείς, εκδ. Ζήτρος, Θεσσαλονίκη

- 2001.
8. Δημάκης Π. Οι νόμοι εις την αρχαίαν Ελλάδα, το Δίκαιον της Γόρτυνος, Αθήναι 1965.
9. Γεωργακόπουλος Κ. Αρχαίοι Έλληνες Ιατροί. Ιασώ, Αθήνα 1998.
10. Ηροδότου Ιστορίαι. Μετάφραση Η. Σπυρόπουλος, Πατάκης, Αθήνα 1997.
11. Sigerist H. E. A History of Medicine. Alfred Metzner Verlag, 1961.
12. Ιστορία του ελληνικού έθνους. Ο κλασικός ελληνισμός, Εκδοτική Αθηνών, τόμος Γ1, 1972.
13. Kudlien F. Der griech Arzt im Zeitalter d. Hellenismus. Abn Mainz, 6, 1979.
14. Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, τόμος 24, Πάπυρος, Αθήνα 1996.
15. Casson L. Travel in the ancient world. London, 1974.
16. Παπασπύρου Ν. Εισαγωγή στην ιστορία και φιλοσοφία της Ιατρικής, 3^η έκδοση, Αθήνα 1950.
17. Παπαγγελής Θ. Η Ρώμη και ο κόσμος της, κεφ. 8: Εγώ ο Κλαύδιος, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 2005.
18. Nutton V. Archiatri and the medical profession. Paers BSR 45, 1977.
19. Gautier P. Le typicon du Christ Sauveur Pantocrator, REB 32, 1974.
20. Μαλούτας Σ. Βυζαντινοί ιατροί, οι πρώτοι «νοσοκομειακοί» γιατροί στην Ιστορία. Οφθαλμολογία 14,3: 329-331, 2002.

Πόλη ουρανοξύστης, Πρόταση για 21ο αιώνα, 25 x 32,5cm, 1993.